

Ако отворите биографиите на Тодор Живков, писани от професионални историци, ще откриете, че там и дума не е казано за Държавна сигурност и бившия генерален секретар на Политбюро на ЦК на БКП. А взаимовръзката е изключително важна, защото подчиняването на ДС от страна на Живков и използването ѝ като най-сигурна система за контрол над партийния апарат и обществото е в основата на неговото управление и политическо дълголетие.

Да представяш Живков като държавник и политик, кръг в който някои историци затварят образа на бившия генерален секретар, не е достатъчно, за да се разкрият тайните механизми на неговата власт.

Самият Живков също упорито заобикаля тази тема, вероятно с цел да се съхрани образа си на полагащ грижи за народа политик, който пропагандата десетилетия наред изгражда. Показателно е, че в 700-те страници от своите „Мемоари”, издадени през 1997 г, Живков споменава само два пъти Държавна сигурност. Първия път отбелязва нейната намеса за пресичането на опита на Китай да създаде в София маоистко движение. Втория път, описва как ДС го е разработвала по подозрение, че е английски шпионин по времето на Вълко Червенков. Само толкова.

С настоящата поредица се представя действителното отношение на Живков към ДС, контрола върху репресивния ѝ апарат и използването му. Текстовете са част от книгата на Христо Христов „Тодор Живков. Биография” (2009) .

Когато през 1956 г. Тодор Живков се утвърждава на чело на БКП той наследява репресивна система, чието използване вече е задължителен елемент в политиката на управление на комунистическата партия. Държавна сигурност играе централна роля в избиването без съд и присъда на хиляди българи, обявени за „класови врагове” непосредствено след 9 септември 1944 г., в разбиването на политическата опозиция и сломяването на оцелелите от нея чрез инсценирани политически съдебни процеси и изпращане в лагери, в ликвидиране на въоръжената съпротива на горянското движение, в налагането на сталинския модел на управление в страната, в разправата с инакомислещите в самата партия.

Всяко едно от висшите ръководства на БКП след 9 септември 1944 начело с Трайчо Костов, Георги Димитров, Васил Коларов и Вълко Червенков без изключение се оплани на репресивния апарат на Държавна сигурност при установяване на комунистическата власт в страната и укрепването ѝ. Живков превръща ДС в най-ефективния скрит механизъм за контрол на партията и държавата. Тоталното му доминиране над МВР и отбраната е един от ключовете към разбирането на неговото дълго политическо управление. Властта му над ДС е тайна и самият Живков никога не говори за нея.

□

Подчиняването на Държавна сигурност

Главната промяна в политиката спрямо Държавна сигурност, която той възприема и успява да наложи в сравнение с предшествениците си, е подчиняването ѝ на личния интерес, свързан с основния въпрос при управлението му – заздравяването и съхраняването на властта.

Ако в началото на 50-те години Вълко Червенков издига пред кадрите на ДС девиза: „Вие сте органи на Политбюро, наш инструмент, наши очи, уши и маши”, то Тодор Живков преформулира тази линия така, че при неговото управление ДС става „инструмент, очи, уши и машина” първо на собствената му власт и след това на партията. Той постига това

Написано от Христо Христов
Неделя, 30 Януари 2011 19:30

чрез налагане на строг личен управленски и кадрови контрол върху ръководния апарат на ДС.

Първият секретар на партията се превръща в самовластен господар в управлението на МВР и Министерството на народната отбрана и нито за миг не допуска друга намеса в дейността им. *„Тридесет и пет години Тодор Живков работеше еднолично и на никой не позволяваше да надникне в работата на армията и на органите на сигурността”*, потвърждава неговият политически съветник Костадин Чакъров. Ген. Атанас Семерджиев, бивш началник на Генералния щаб на БНА допълва:

„В качеството си на лидер на БКП и председател на Държавния съвет на НР България той оглавяваше и Държавния комитет по отбраната. Изпълняваше освен това и функциите на главнокомандващ на въоръжените сили. Заемайки тази ключова позиция в държавата в продължение на десетилетия, той следеше отблизо дейността на ведомствата, назовани днес „силови”. Едноличният му контрол над МНО и над органите на МВР беше много по-силен, отколкото над които и да е други институции в държавата.”

Ето какво споделя политическият помощник в кабинета на Живков Нико Яхиел:
„Важни държавни структури – армията и Министерството на вътрешните работи – се подчиняваха директно на Живков. Те бяха извън контрола на Министерския съвет или на Политбюро. В системата на Държавна сигурност се появиха нови структури, които пряко обслужваха личната власт. Всяка съпротива и неподчинение, всеки опит – легален, съобразен с партийния устав и с провъзгласените принципи на партийния живот, или конспиративен, разчитащ на насилствени действия – да се промени режима и неговия политически курс биваше жестоко смазан.”

□

Пряката отчетност на министрите на вътрешните работи и отбраната

От връзка с МВР и МНО първият секретар на БКП игнорира дори министър-председателите, които би трябвало да имат пряко контрол върху тях им или най-малко да следят дейността им. Но не и при Живков. Двама от бившите председатели на Министерския съвет по негово време потвърждават това. Гриша

Написано от Христо Христов
Неделя, 30 Януари 2011 19:30

Филипов, министър председател в периода 1981-1986 г., посочва:

„Като председател на Министерския съвет в никакъв смисъл не са ми били подчинени МВР, МНО и МВНР. Не зная как е било по времето на Станко Тодоров, нито по времето на Георги Атанасов, но докато аз бях министър-председател нито един от тримата министри – Димитър Стоянов, Добри Джуров и Петър Младенов не е отчитал нито личната си дейност, нито тази на ръководената от него дейност пред правителството, докато всички останали министри се отчитаха пред правителството. Бюджетните средства за посочените три министерства по елементи се отпускаха на друго ниво, предполагам при Тодор Живков, докато на мен ми се казваше една крайна цифра”.

Георги Атанасов, министър-председател в периода 1986-1990 г. обяснява дословно същото:

„Докато съм бил министър-председател практически на мое подчинение не са били нито министъра на вътрешните работи, нито на външните, нито министъра на народната отбрана. Тези три министерства се ръководеха с личното и непосредствено участие на Тодор Живков. Тримата министри присъстваха на Министерския съвет, но никога не са се отчитали пред него”.

□

Изолиране и отстраняване на противниците

Овладеяването и подчиняването на Държавна сигурност лично от първия секретар на ЦК на БКП обаче не става автоматично. Живков действа предпазливо и внимателно, крачка по крачка, като този процес протича с процеса по овладяване на политическата власт след Априлския пленум през 1956 г. Първият секретар на БКП прилага подход, който му позволява да се освободи от онези кадри в Политбюро и в ЦК на БКП, които са ръководили МВР и Държавна сигурност в предишни периоди и по тази причина са запазили известни позиции в тях. Един по един изолира и освобождава такива ръководители, като бившите министри на вътрешните работи Антон Югов, Руси Христозов, и Георги Цанков. Той не само ги елиминира от системата, но свежда заплахата от тях до минимум – освобождаването им е съпътствано с отнемане на всички постове и изключване от партията.

Написано от Христо Христов
Неделя, 30 Януари 2011 19:30

Живков хитро използва ситуацията след XX конгрес на КПСС и доклада на Хрушчов срещу култа към Сталин, за да прехвърли отговорността и вината за репресиите в България и култа към личността именно на ръководители от ранга на Югов и Христовов, а в случая с убийствата в лагера край Ловеч – на Цанков. В крайна сметка кървавата разправа и терор, която БКП е провеждала, е персонализирана и вменена като основен мотив при отстраняването точно на тези фигури от висшите партийни структури.

□

Въвеждането на устройствени документи за ДС за пряката ѝ подчиненост на Живков

Характерно е, че до неговото избиране Политбюро и ЦК на БКП се произнасят по въпроси, свързани с Държавна сигурност с отделни решения, ограничени в отстраняването на моментни проблеми и лишени от цялостен поглед и перспектива. Едва след Живков овладява и поста на министър-председателя като през 1962 дотогавашната политика „на парче” е променена. Под негово ръководство висшият партийен орган гласува няколко основни документи, които съдържат цялостна концепция за ръководство, подчиненост и дейност на Държавна сигурност. Постепенно политиката на пряко подчинение на първия секретар намира място в основните устройствени документи, по които работи МВР и ДС.

Така например по времето на Вълко Червенков със секретно решение Политбюро приема, че „под ръководството на ЦК на БКП органите на МВР успешно се укрепват и развиват като верен отряд на Българската комунистическа партия, предани на народно-демократичната власт”. Висшето партийно ръководство определя и подчинеността им: *„Призванието на органите на Държавна сигурност е да бъдат безпределно верни на партията и правителството, да нямат за себе си други интереси и други заповеди, освен интересите и заповедите на ЦК на БКП и народното правителство”*. В този документ, както е видно отсъства пряката подчиненост на първия секретар на ЦК на БКП. По това време той е Вълко Червенков, който оглавява и правителството.

□

Написано от Христо Христов
Неделя, 30 Януари 2011 19:30

Основни положения за работата на МВР от 1962 г.

През 1962 г., когато той вече не ръководи партията и правителството, със секретно решение висшето партийно ръководство утвърждава „Основни положения за работата, правата и задължения на МВР и неговите органи по места“. Това е първият цялостен устройствен документ, по който вътрешното министерство се ръководи през следващите 12 години. В него е записано:

„МВР се намира под непосредственото ръководство и контрол на ЦК на БКП и Министерски съвет“. И в този документ липсва трактовката за подчинеността на органите на МВР на първия секретар. Прави впечатление обаче, че изразът „народно правителство“ от 50-те години е заменен с по-точния „Министерски съвет“.

Това не случайно. „Основните положения“, са приети, след като на Осмия конгрес на БКП Антон Югов е изваден от състава на Политбюро и ЦК, а на последвалия Ноемврийски пленум (14 ноември 1962 г.) е поставен въпросът, че той повече не може да заема поста министър-председател. Новите постановки за МВР са приети от Политбюро буквално ден след като на 19 ноември 1962 г. Народното събрание избира Тодор Живков за председател на Министерския съвет. И в този случай първият секретар действа мълниеносно.

□

Основни положения за указ за Държавна сигурност от 1974 г.

Дванадесет години по-късно, през април 1974 г., когато Живков вече не заема поста министър-председател, ръководството на МВР, начело с Димитър Стоянов предлага на Политбюро изцяло нов нормативен документ за работа на ДС, озаглавен „Основни положения за указ за Държавна сигурност“. Той се превръща в основата, по която ДС се ръководи чак до закриването ѝ през 1990 г. В него подчинеността на Държавна сигурност на Министерския съвет е изпаднала. За сметка на това за първи път в партийните документи е формулирано, че освен на Политбюро репресивният апарат е подчинен пряко и на Живков:

„ДС осъществява своята дейност под ръководството и контрола на ЦК на БКП,

Написано от Христо Христов
Неделя, 30 Януари 2011 19:30

респективно на Политбюро и първия секретар на ЦК на БКП. Министърът на вътрешните работи ръководи непосредствено дейността на ДС и я отчита пред ЦК, респективно пред Политбюро и първия секретар на ЦК."

С документа е узаконена огромната власт на Държавна сигурност. Указът дава право ДС да „проверява по секретен и негласен начин сигнали и данни за противодържавна дейност, като при необходимост използва технически и други оперативни средства, пособия, методи, влизане в жилищни домове и помещения на граждани, учреждения, предприятия и организации и извършва огледи, освидетелствания, претърсвания и изземвания”. Като се има предвид, че дори разказването на политически вицове по това време е считано като сериозна „противодържавна” дейност, лесно може да си направи извод до какви мащаби се разпростират правомощията, съсредоточени в ръцете на ДС, чрез която Живков си осигурява механизма за тотален контрол в държавата и обществото.

СЛЕДВА: Кои са ключовите фигури в МВР-ДС, на които Живков се доверява в своето управление.